

Ornitologické zajímavosti

Ornithological notes

Martin Paclík (ed.)

Dolany 90, 533 45; e-mail: martin.paclik@post.sk

Rubrika Ornitologické zajímavosti otiskuje jednoduchá pozorování ptáků s krátkým komentářem, týkající se např. zajímavého chování, zbarvení nebo výběru prostředí u ptáků atp. (viz PACLÍK 2009: *Panurus 18*: 87–93, PACLÍK 2010: *Panurus 19*: 97–101). Tím doplňuje tradiční rubriku Faunistická pozorování, ve které se publikují strohá faunistická data, u kterých stačí k plnohodnotnému informování čtenáře uvést druh ptáka, datum, počet ex., lokalitu a jméno pozorovatele (viz např. toto číslo Panuru). Obě tyto rubriky společně slouží jako tištěná databáze jednotlivých pozorování, která není nutné ihned publikovat v podobě klasického odborného článku, ale která mohou být v budoucnu společně s dalšími pozorováními sumarizována a mohou tak rozšířit naše znalosti o výskytu a chování (či jiných životních projevech) ptáků. Časopis *Panurus* tím nabízí pestrou škálu možností, jak publikovat původní ornitologické údaje s trvalejším efektem, než např. v čím dál více oblíbených internetových diskusích.

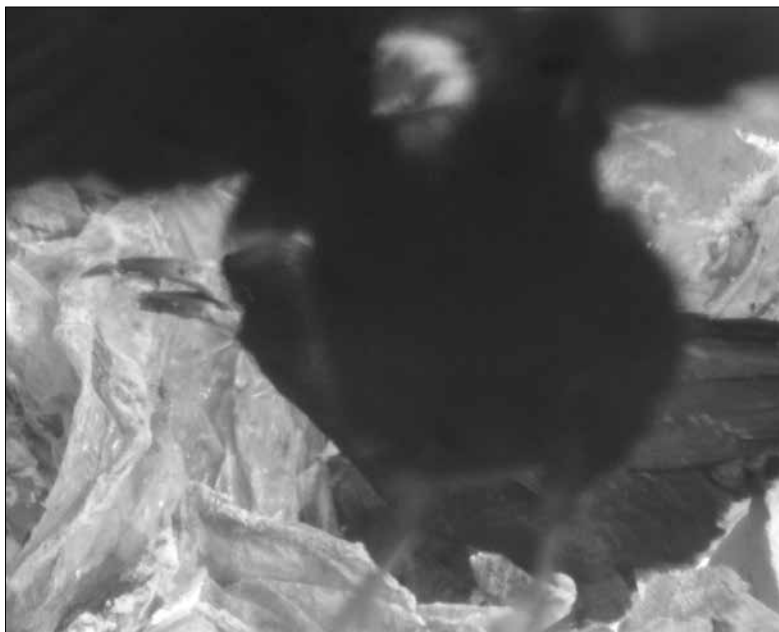
Ve třetím pokračování rubriky Ornitologické zajímavosti najdeme velmi pestré příspěvky z různých oblastí ptačího života. Hned pět příspěvků se týká neobvyklostí na ptačím těle, konkrétně deformacemi zobáků u dvou havranů polních (*Corvus frugilegus*), papilomem na zobáku pěnice pokřovní (*Sylvia curruca*), skalpovanou kůží na hlavě sýkory modřinky (*Cyanistes caeruleus*) a 3 + 1 případy leucismu u kavky obecné (*Corvus monedula*). Tyto příspěvky doplňují dříve publikované práce na stejné téma a to poukazuje na smysl rubriky Ornitologické zajímavosti. Tématem dvou dalších příspěvků je vliv člověka na ptáky skrze ovlivňování jejich životního prostředí – v prvním případě je popisováno hejno labutí velkých (*Cygnus olor*) na poli daleko od vody, kde tři jedinci zahynuli po kolizi s dráty elektrického vedení, a v druhém případě je popisována změna chování vlaštovek obecných (*Hirundo rustica*) na nocovišti po zahájení hudebního festivalu nedaleko lokality. Další příspěvek popisuje neobvyklý zimní výskyt samce ostralky štíhlé (*Anas acuta*) v prostředí městské řeky, kde byl tento jedinec tohoto jen vzácně kroužkovaného druhu dokonce odchycen. Poslední příspěvek popisuje zajímavé chování mladého kormorána velkého (*Phalacrocorax carbo*), který se během téměř čtyřminutového vzdušného pronásledování pokoušel ukrást ulovenou rybu rackovi bělohlavému (*Larus cachinnans*). Přeji příjemné počtení a inspiraci.

In the third volume of Ornithological notes we present contributions concerning various spheres of avian lives. As many as five contributions concern deformities accidentally found on various bird species' bodies, namely deformities of the bill in two Rooks (Corvus frugilegus), a papilloma virus-induced deformity of the bill in a Lesser Whitethroat (Sylvia curruca), scalped head skin in a Blue Tit (Cyanistes caeruleus), and 4 cases of leucistic colouration in Jackdaw (Corvus monedula). These notes complete

the previously published contributions and signify the meaning of this section of the Journal. Two next contributions deal with human influence on birds throughout changes of their environment – the first one describes a case of death of three individuals resulting from a collision of Mute Swan (*Cygnus olor*) flock with power lines, and the second reflects upon changes in behaviour of Barn Swallows (*Hirundo rustica*) after an open air music festival was initiated in the vicinity of the roosting site. A case is described of a male Pintail (*Anas acuta*) surviving a winter season on a city river side where it was trapped and ringed. The last contribution concerns the behaviour of a juvenile Great Cormorant (*Phalacrocorax carbo*) which was observed having performed a 4 minute chase of a Caspian Gull (*Larus cachinnans*) in an attempt to steal a fish from it.

Deformity zobáku u havrana polního (*Corvus frugilegus*)

Dne 24.2.2011 jsem spolu s M. Portešem odečítal kroužky racků (*Larus spp.*) na skládce komunálního odpadu u Vysoké Pece (okres Chomutov, koordináty 50°31'N 13°29'E, kvadrát 5446, nadmořská výška 260 m; skládka komunálního odpadu v bývalé těžební jámě). Od 10:15 do 11:40 jsme v hejnu cca 1 000 havranů polních pozorovali dva jedince s různě deformovanými zobáky. Jeden havran měl silně přerostlou horní čelist zobáku. Horní čelist u něho byla téměř dvojnásobná oproti čelisti spodní (viz foto 14 v příloze). Druhý jedinec měl ulomenou cca pětinu spodní čelisti a horní čelist měl naopak o cca pětinu pře-

Obr. 1: Havran polní (*Corvus frugilegus*) s deformovaným zobákem. Vysoká Pec, 24.2.2011. Foto V. Beran. (Pořízeno přes stativový dalekohled, výhledu stíní další havran.)

Fig. 1: Rook (*Corvus frugilegus*) with deformed bill. Vysoká Pec, 24 February 2011. Photo by V. Beran. (Photo taken using a digiscoping set, the view shaded by another Rook.)

roslou (obr. 1). Oba jedinci byli pozorováni stativovým dalekohledem, bez obtíží na skládce přijímali potravu a zdálo se být v dobré kondici. Uvedená pozorování doplňují údaje v práci VRÁNOVÁ & ČESÁK (2009: *Panurus 17*: 69–76).

Václav Beran

Neobvyklý útvar na zobáku pěnice pokřovní (*Sylvia curruca*)

Dne 16.4.2007 jsem při odchytu ptáků do nárazových sítí u obce Ráby (okres Pardubice, 50°05'N 15°49'E, kvadrát 5960, 220 m n.m.) v keřovém podrostu polního borového lesíka o velikosti cca půl hektaru odchytil pěnici pokřovní se zvláštním útvarem na zobáku. Na horní čelisti u kořene zobáku byl tvrdý a relativně velký rohovitý výrůstek (obr. 2). Barva tohoto útvaru byla stejná jako zbarvení zobáku. Mohlo se jednat o virové papilomy, které byly již u drobných pěvců popsány (LITERÁK *et al.* 2005: *Vet. Med. – Czech 50*: 276–280). Obdobný nárůstek na zobáku budníčka menšího (*Phylloscopus collybita*) popsal VOLF (2009: *Panurus 18*: 73–75). Bylo zřejmé, že nárůstek na zobáku pěnici nijak nebránil v přijímání potravy, neboť byla v dobrém výživném stavu a kondici. Žádné jiné projevy onemocnění nebyly na těle pěnice nalezeny a také zbarvení peří bylo normální.

J. Česák

Obr. 2: Pěnice pokřovní (*Sylvia curruca*) s neobvyklým výrůstkem na zobáku, Ráby, 16.4.2007. Foto J. Česák.

Fig. 2: Lesser Whitethroat (*Sylvia curruca*) with unusual growth on the bill, Ráby, 16 April 2007. Photo by J. Česák.

Skalпованá sýkora modřinka (*Cyanistes caeruleus*)

Kroužkující ornitolog se ve své praxi často setkává s různými anomáliemi na tělech odchycených ptáků. Dne 10.3.2011 jsem na zahradě u svého obydlí chytal a kroužkoval ptáky. Zahrada se nalézá v jižním okraji města Dobrušky (okres Rychnov nad Kněžnou, souřadnice 50°17'N 16°09'E, nadmořská výška 285 m). Ve 12:00 hodin jsem chytil sýkoru modřinku, která měla na temeni hlavy patrnou lysinku, která byla tvořena tvrdou mozolovitou kůží oválného tvaru o rozměru 10 × 5 mm. Po obvodu tohoto útvaru se odlupovaly slabé šupinky kůže (viz obr. 3). Odchycenou modřinku jsem okroužkoval (N. MUSEUM PRAHA S 407 857), vyfotografoval, změřil a zvažil (délka křídla 68 mm, délka ocasu 52 mm, tarsus 18,5 mm, váha 12 g, tučnost 2 dle stupnice používané v projektu RAS; <http://www.czechringing.com>). Byl to samec starší dvou let. Poté jsem ptáka na stejném místě vypustil. Fotografie jsem zaslal k posouzení odborníkovi, který vyslovil názor, že došlo k poranění hlavy spojeném se skalповání části kůže (I. Literák *in litt.*). O příčinách takového poranění lze jen spekulovat; možná šlo o následky útoku některého predátora.

V. Volf

Obr. 3: Skalпованá sýkora modřinka (*Cyanistes caeruleus*), 10.3.2011, Dobruška. Foto V. Volf.

Fig. 2: Blue Tit with scalped head skin (*Cyanistes caeruleus*), 10 March 2011, Dobruška. Photo by V. Volf.

Abnormální zbarvení u kavek obecných (*Corvus monedula*) v Pardubicích
 Dne 31. 10. 2010 jsem při odchytu havranů polních (*Corvus frugilegus*) do sklopky na panelovém sídlišti v Pardubicích-Cihelně (koordináty 50°03'N 15°46'E, kvadrát 5960, 220 m n.m.) pozoroval neobvykle zbarvenou kavku obecnou. Pohybovala se přímo pod okny panelových domů, kde na trávnicích sháněla potravu. Kavka měla čistě bílé zbarvení peří nad zobákem, zčásti také na čele a na hlavě (viz obr. 4). Ostatní zbarvení peří na těle bylo normální. Po sídlišti se pohybovala ve společnosti dalších šesti kavek a osmi havranů a nechala mě k sobě přiblížit na asi 15 metrů, zatímco ostatní kavky a havrani odlétli mnohem dříve. Druhou kavku s roztroušeným bílým peřím jsem pozoroval 27. 12. 2010 také na sídlišti v Cihelně. Kavka měla bílá pera roztroušená po celém těle, nejvíce patrné to bylo v obou křídlech a ocase, kde byla jednotlivá pera celá bílá. Na zbývající části těla byla poseta malými bílými skvrnkami. Tato kavka byla velmi plachá, odlétala na vzdálenost 40 metrů a ani při opětovném dohledání se mi ji nepodařilo zblízka vyfotografovat. Tato kavka se pohybovala po sídlišti stranou ostatních ptáků. Třetí neobvykle zbarvená kavka se pohybovala 31. 12. 2010 po dvoře bývalého lihovaru naproti vlakovému nádraží v Pardubicích. Kavka měla v obou křídlech velká bílá pole na křídlech, konkrétně na velkých krovkách.

Obr. 4: Leucisticky zbarvená kavka obecná (*Corvus monedula*), panelové sídliště v Pardubicích-Cihelně, 31. 10. 2010. Foto J. Česák.

Fig. 4: Leucistic Jackdaw (Corvus monedula), Pardubice-Cihelna housing estate, 31 October 2010. Photo by J. Česák.

Byla v hejnu asi 20 kavek a 50 havranů. Ve své dřívější práci (ČESÁK 2010: *Panurus 19: 33–36*) pojednávám o odchycích abnormálně zbarvených havranů polních (frekvence abnormálně zbarvených jedinců 0,16 %, celkem odchyceno 17 572 ex.). I přes poměrně velký počet (481 ex.) odchycených kavek nebylo abnormální zbarvení při odchycích zjištěno, což zvyšuje hodnotu v tomto příspěvku uváděných pozorování abnormálně zbarvených kavek.

J. Česák

Leucistické zbarvení kavky obecné (*Corvus monedula*)

Dne 30.1.2011 jsem na vojtěškovém poli nad loukou Vodárna u obce Dolany (okres Pardubice, 50°07'N 15°41'E, nadmořská výška 220 m n.m.; pás vojtěškového pole malé rozlohy u louky přiléhající k obci, okraj rozlehlého polního lánu) pozoroval hejno 17 havranů polních (*Corvus frugilegus*) a tři kavek obecných (*Corvus monedula*). Jedna kavka na první pohled působila velmi světle a můj první dojem při pohledu z dálky byl, jako by v hejnu byla přítomna spíše sojka lesní (*Garrulus glandarius*). Základní černošedé zbarvení působilo světleji než normální zbarvení, ale mohlo se jednat o optický klam, protože bylo dosti pravidelně přerušováno rozpitě ohraničenými bílými skvrnami, zřejmě jednotlivými bílými pery či menšími skupinami per. Hlava byla normálně šedá, v zátylku, po stranách krku a na prsou neostře přecházející v záda a hruď s bílými pery. Záda se jevila bíle skvrnitá, zatímco hruď pod „okousaně“ zakončenou šedou náprsenkou byla spíše čistě bílá s občasnými šedými pery. Křídla, zejména letky, a ocas byly černé. Rozložení barev celkově připomínalo kresbu vrány šedé (*Corvus cornix*), ale strakatost nepůsobila tak kontrastně.

M. Paclík

Kolize tří labutí velkých (*Cygnus olor*) s dráty vysokého napětí v poli

Dráty vysokého napětí v krajině jsou nebezpečnou překážkou pro ptáky v trase jejich letu. Sřety ptáků s vedením vysokého napětí jsou časté zejména u vodních ptáků a dalších větších ptáků při průletu místy přetnutými elektrickým vedením či při usedání na sloupy. Dne 21.1.2011 jsem dostal zprávu, že u hřbitova v Kunětících (okres Pardubice, 50°04'N 15°49'E, kvadrát 5960, nadmořská výška 220 m n.m.; rozhraní louky a řepkového pole necelých 100 m od obce) jsou mrtvé labutě. Po příjezdu na ohlášené místo jsem spatřil dvě mrtvé labutě velké na louce přímo pod dráty vysokého napětí (viz obr. 5). Jednalo se o jednu dospělou a jednu mladou labuť v šedém šatě. Mladá labuť měla okousaný krk od místních koček domácích (jednu jsem svým příchodem vyplašil). Ve vzdálenosti cca 600 metrů severovýchodním směrem se páslo 23 labutí na řepkovém poli (dle místních obyvatel již několik dní). Labutě se pásly také pod vedením vysokého napětí a byly poměrně krotké. Po vyplašení se hned vracely zpět na pole a pokračovaly v pastvě. Zde jsem přímo pod dráty našel další mrtvou dospělou labuť (viz foto 15 v příloze). Tento nálezní dokumentuje, že vodní ptáci nemusí z důvodu kolize s elektrickým vedením hynout pouze v místech, kde elektrické vedení přetíná např. vodní toky, ale i na místech od vody vzdálených.

J. Česák

Obr. 5: Labuť velká (*Cygnus olor*) uhynulá po kontaktu s drátů elektrického vedení nad polem, Kunětice, 21.1.2011. Foto J. Česák.

Fig. 5: Dead Mute Swans (*Cygnus olor*) under power lines, Kunětice, 21 January 2011. Photo by J. Česák.

Hudební festival a vlaštovky obecné (*Hirundo rustica*) na nocovišti

V termínu 23.–29.8.2009 jsem společně s kolegy H. Jiráskovou, L. Ševčíkem a Z. Tyllerem odchytil a kroužkoval ptáky v rákosinách na Bohdanečském rybníce. Každý večer sem přilétaly nocovat vlaštovky obecné (*Hirundo rustica*) a do cca 100 m sítí se denně odchytily v počtech 1–20 ex. večer a 1–11 ex. ráno. Dne 28.8. během dne začala hlasitě hrát hudba stylu „techno“ od Lázní Bohdaneč z hudebního festivalu „Dědtek 04“, který se konal jen pár metrů od hranic rezervace (viz <http://www.dedtek.estranky.cz/clanky/info.html>). Ten den se oproti minulým dnům chytlo mnohem více vlaštovek – 85 ex. večer a 77 ex. druhý den ráno. Hudba nocující vlaštovky evidentně rušila – ptáci se na druhém konci rybníka chytali nejen ve větších počtech, ale také déle do noci (obvyklá poslední kontrola s chycenými ptáky byla mezi 20:30–21:30) a ještě za úplné tmy po 23. hodině byly slyšet vlaštovky létající na obloze. Kolik jich asi uhynulo, ať již přímo, či nepřímo v důsledku vysílení v době, kdy potřebují před či během migrace šetřit energii na náročnou cestu do zimovišť, se můžeme jen domnívat.

M. Paclík

Zimování a odchyt ostralky štíhlé (*Anas acuta*) na řece Jizeře v Semilech

S ostralkou štíhlou se u nás můžeme pravidelně setkat v době tahu nebo vzácněji v zimě. Zatímco do začátku 70. let 20. století nejsou o zimování ostralek na našem území žádné zprávy, při mapování zimního rozšíření ptáků v letech 1982–1985 byl jejich počet odhadnut na 5–15 ex. ročně (BEJČEK *et al.* 1995:

H&H Jinočany a MŽP ČR) a lednové počty zjištěné při mezinárodním sčítání vodních ptáků v letech 2004–2009 potom činily 9–18 ex. ročně (MUSIL *et al.* 2008: *Aythya* 1: 67–83, MUSILOVÁ *et al.* 2009: *Aythya* 2: 1–9). Ostralky zimují především na velkých řekách, ale v mírných zimách je lze pozorovat i na nezamrzlých vodních plochách. V poslední době se objevují i na řekách v centrech měst, kde se jejich počty v letech 2004–2010 pohybovaly mezi 2–8 ex. (www.birdlife.cz). Dne 29.12.2009 jsem na řece Jizeře v Semilech (56°36'N 15°19'E, kvadrát 5358, 300 m n.m.) pozoroval mezi asi 60 ex. zimujících kachen divokých (*Anas platyrhynchos*) jednoho samce ostralky štíhlé ve svatebním šatu. Zatímco dvě ženy stály u houfu kachen divokých a krmily je suchými rohlíky, samec ostralky vylétl z hladiny řeky na příkrý břeh a snažil se také sbírat tuto nezvyklou potravu (obr. 6). Větší kusy polykal jenom s obtížemi a chodil i několik minut s rozevřeným zobákem, než se mu podařilo sousto spolknout. Nejblíže se ke mně přiblížil asi na 2 m. Jakmile jsem udělal krůček směrem k němu, okamžitě odlétl na řeku. Samec byl 23.1.2010 okroužkovan (viz foto 16 v příloze). Naposledy byl pozorován 25.2.2010. Jedná se o první výskyt tohoto druhu na Semilsku (nejen v zimě) a zároveň o jednu z pouhých devíti okroužkovaných ostralek na území České republiky (viz CEPAK *et al.* 2008: *Aventinum, Praha*).

L. Jasso

Obr. 6: Samec ostralky štíhlé (*Anas acuta*), 23.1.2010, Semily. Foto L. Jasso.

Fig. 6: Male Pintail (*Anas acuta*), 23 January 2010, Semily. Photo by L. Jasso.

Kormorán velký (*Phalacrocorax carbo*) jako kleptoparazit

Dne 4.1.2011 jsem při pravidelném odečítání kroužků kormoránů velkých a racků (*Larus* spp.) v Ústí nad Labem pozoroval nedospělého kormorána velkého při vzdušném pronásledování nedospělého racka bělohlavého (*Larus cachinnans*). Toto neobvyklé chování se událo na řece Labi pod Střekovským zdymadlem (koordináty 50°38'N 14°02' E, kvadrát 5350, nadmořská výška 142 m; koryto řeky přímo pod jezem). Všiml jsem si proletujícího racka s drobnou rybou (velikosti cca 10 cm) v zobáku, který byl pronásledován kormoránem. Kormorán, létající celou dobu s plně roztaženým ocasem, racka těsně pronásledoval, výborně manévroval, ale racek mě evidentní převahu především při prudkých otočkách. Kormorán se několikrát přiblížil až k rackovi, ale ten vždy unikl rychlou změnou směru a výšky letu. Po zhruba minutě se k této dvojici přidal další nedospělý racek (přesněji neurčen, zřejmě také racek bělohlavý) a cca 20 vteřin pronásledoval racka s potravou. Poté se oddělil a odletěl pryč, zatímco kormorán dále racka pronásledoval. Po 3,5 minutách od začátku pozorování přestal kormorán racka pronásledovat a usedl na kamennou zed' zdymadla mezi ostatní kormorány. Racek s potravou ještě dvakrát zakroužil a poté odlétl proti proudu. Vnitrodruhový kleptoparazitizmus je u kormoránů častý (LEKUONA & CAMPOS 2001: *Avian Science* 1: 25–30.). Časté jsou také útoky racků na kormorány s potravou. Kormorána pronásledujícího racka jsem ale pozoroval poprvé.

V. Beran

ISSN 1211-6424

ISBN 978-80-87151-20-4

+ foto v barevné příloze

